

Paár Ádám

A liberális pártok a 21. század elején

A magyar pártrendszerben jelenleg nincsen liberális párt. Ez a helyzet nemcsak a fejlett Nyugat-Európa, hanem a Magyarországgal egyazon történelmi és kulturális régióhoz tartozó közép-európai országok pártrendszerével való összehasonlításban is egyedinek számít. Csehországban, Szlovákiában, Horvátországban és Szlovéniában erős liberális pártok működnek. Ezek a pártok leképezik a liberális eszmerendszer minden árnyalatát, a gazdasági neoliberalizmustól (a cseh TOP 09) a klasszikus konzervatív-liberalizmuson (a szlovák Szabadság és Szolidaritás) keresztül, a pártstruktúra balközép pólusán elhelyezkedő, emberi jogi és szociális értékeket előtérbe helyező liberális pártokon (pl. a Szlovénia Liberális Demokráciája, az ugyancsak szlovén Zares) át az interetnikus alapú liberális pártszerveződésig (a szlovákiai Híd-Most).

A magyar liberális párt összeomlásával éles ellentétben állnak a jelenlegi nyugat- és közép-európai tendenciák. Nagy-Britanniában, Németországban, Hollandiában, Dániában, Svédországban, Csehországban, Szlovákiában és Szlovéniában kormányzó erő a liberális párt – tanulságos, hogy az utóbbi három közép-európai országban mindjárt két változatban is.

Miért voltak képesek a 21. század első évtizedeiben a liberális pártok kormányra kerülni Nyugat-Európa és Közép-Európa számos országában, miért lettek, lehettek több országban „királycsinálók”, és miért járt be ezzel ellentétes utat a Szabad Demokraták Szövetsége? A válasz korántsem a piacgazdasághoz való lakossági attitűd különbözőségében rejlik, pusztán azért sem, mert a nyugati liberális pártok sem a piaci liberalizmus jelszavaival nyertek, illetve azok csak részben járultak hozzá a sikerükhöz.

A liberális pártok sikerében több tényező játszott szerepet. A legfontosabb tényező, hogy a liberális pártok többsége szociológiai értelemben gyűjtőpárt. A liberális pártok tudatosan törekedtek szavazóbázisuk kiszélesítésére, követve a nagy konzervatív, kereszténydemokrata és szociáldemokrata pártok példáját.

A nyugat-európai liberális pártok részéről a gyűjtőpárti karakter felvállalása nem csupán elvi döntés volt, hanem olyan lépés, amelyik ezeket a pártokat közelebb vihette az állampolgárokhoz és – rajtuk keresztül – a kormányzati pozícióhoz. A német FDP például a gyűjtőpárti identitás és arculat kialakításának köszönhetően 1998 és 2009 között megháromszorozta támogatottságát a fizikai munkások körében, és 2004-től tudatos stratégiát folytatott a nagyvárosi lakosok, a fiatalok és a bevándorlók megszólítására.

Ezen igyekezetükben a liberális pártok bátran alkalmazták a szavazók megszólításának populáris formáit (pl. Nagy-Britanniában, Németországban, Csehországban). Ezzel szemben az SZDSZ, bár a rendszerváltás időszakában és a kilencvenes évek közepén közel állt ahhoz, hogy – a magyar történelem polgári liberális pártjai közül elsőként – gyűjtőpárttá válhasson, mindinkább elzárkózott a bázisépítés modern formáitól, és „bezárkózott” a fővárosi értelmiségi miliőbe.

A kulturális nyitottság szintén szerepet játszott a liberális pártok sikerében. A kulturális nyitottság felvállalásához az szükségeltetett, hogy a pártok pragmatikusan viszonyuljanak a liberális eszméhez, azt alakítva az új korszak kihívásaihoz. A hagyományos érték, az individualizmus helyett a közösségi értékek és identitások hangsúlyosabb felvállalása jellemzi a liberális pártokat (pl. Nagy-Britanniában, Hollandiában).

Az individualizmus jelentőségének csökkenése szükségszerűen fakadt például a modern társadalmak sokszínűvé válásából, illetve a társadalom természetes tagoltságának elfogadásából. A posztmodern korban mind az „egyén”, mind a

homogén „nemzet” helyett a sokoldalúan tagolt „társadalom” válik hivatkozási alappá, amelyben „résztársadalmak” élnek egymás mellett, és ahol a „többség” is csak egy csoport a többi között. Ezért a nagy pártok számára nem is kérdés, hogy minden kulturális közösség autonómiáját és egyenrangúságát hangsúlyozzák. Hogy erre van igény az Európai Unió keleti részén is, azt éppen a Híd-Most sikere bizonyítja.

Természetesen a liberális pártok sikeréhez objektív körülményként hozzájárult a status quo lakossági elfogadottságának megrendülése, gyengülése. A liberálisok választási sikerét, illetve győzelmét minden esetben megelőzte egy olyan periódus, amikor a jóléti állammal vagy a bevándorlással, multikulturalizmussal kapcsolatos, minden nagy párt által elfogadott konszenzus megkérdőjeleződött. A liberálisok gyakran ugyanazokban az országokban szerepeltek jól a választásokon, ahol a protest, rendszerellenes erők is (pl. Hollandiában, Nagy-Britanniában). A liberális és rendszerellenes programok között olykor kimutathatók a közös pontok (pl. a holland Szabadság és Demokrácia Néppártja és a bevándorlás-ellenes, egyébként más vonatkozásban nagyon is libertariánus Holland Szabadságpárt esetében). Ezekben az esetekben a liberális pártokat a nagy pártokból való kiábrándulás is segítette.

Végső soron, ha meg akarjuk érteni a magyar liberális párt bukását, akkor az adaptívitási képesség hiányát jelölhetjük meg az összeomlás fő okaként. Az SZDSZ elhagyta mozgalmi gyökereit, feladta elvi rendszerkritikus identitását, és lemondott arról, hogy a liberalizmust a kor megváltozott körülményeihez igazítsa. Technokrata retorikájával – amelyik 2006-tól erősödött fel – saját szavazói jó részét is elidegenítette, nem beszélve a szocialista partner támogatóiról. A technokrácia és a piacpárti retorika azonban nem pótolhatta a tudatos bázisépítés feladatát, amelyet a párt elmulasztott.

Mindazonáltal a magyar történelemben a polgári liberálisok akkor voltak a legerősebbek, amikor a fragmentált ellenzéknek kellett egyesíteni a tekintélyelvű

tendenciákkal szembeni küzdelemben. Könnyen lehet, hogy a magyar liberalizmust párt formájában ismét ez a misszió fogja életre kelteni.

A jelen elemzés a Magyar Politikatudományi Társaság által 2010. június 18-19-én megrendezett XVI. vándorgyűlésén elhangzott előadás, és a Szegedi Tudományegyetem „De iurisprudencia et iure publico” című online folyóiratában megjelent tanulmány alapján készült.

A „Nyugat-európai liberális pártok és a magyar liberalizmus a 21. század elején” című tanulmány [itt érhető el](#).